

7. Az erdő—vad (mezőgazdaság—vad) összehangolásának nem kellő figyelmet kapó feltétele a legelők, a nyiladékok, a természetes takarmányt nyújtó területek hasznosítása. Mintegy 50 ezer ha az erdőkben nyilvántartott, általában 1—2 hektáros legelőterület. Hangzott el olyan javaslat, hogy ezeket szarvasmarha-tenyésztéssel kellene hasznosítani. Adott körülmények, szakmai feltételek mellett indokolt lehet e javaslat megfontolása. Arról azonban nem feledkezhetünk meg, hogy a vadászati üzemtervek minden esetben számolnak az erdei legelők vadállománnyal történő hasznosításával. E legelők más célú igénybevétele esetén tehát a vadászati üzemterveket módosítani kell. Vadászati célú hasznosítás esetén azonban meg kell követelni e legelők adott vadfajnak megfelelő karbantartását, fejlesztését.

Az erdő—vad összehangolásának csak néhány fontosabb kérdését, a tervezett megoldás folyamatban levő feladatait emeltem ki.

Á GAZDASÁGIRÁNYÍTÁS KORSZERŰSÍTÉSE ÉS A MINŐSÉG

DR. VÁRADI GÉZA

A hatvanas évek közepére a magyar népgazdaság túljutott a mennyiségi termelés periódusán. Ekkorra a termelési javak többségében a hazai termelés és az import elegendő árualapot biztosított a valós felhasználói és fogyasztói igények kielégítéséhez. Ennek következtében a piac kínálati jellege erősödött és előtérbe került a termékek minőségi előírásainak betartása iránti igény. A termelés minőségi oldalának erősítését megkövetelte a nemzetközi munkamegosztásban betöltött szerepünk is, mivel a külpiacon csak akkor maradhattunk versenyben, ha termékeink az egyre növekvő minőségi és egyéb követelményeknek megfeleltek.

A hosszú termelési idővel dolgozó erdőgazdálkodásban az új erdők létesítéskor és azok nevelése során a minőség folyamatos javítása még az ötvenes évekre — a tömegtermelés időszakára — nyúlik vissza. Az Országos Erdészeti Főigazgatóság szakmai utasításai, a több irányú vezetői anyagi érdekeltség és az akkori szakfelügyeleti apparátus magas igényt támasztott és ért el az erdőfelújítások műszaki átvétele során, valamint a fakitermeléseknél a használati érték szerinti választékolás terén. Ezeket a követelményeket abban az időben az akkori szerényebb fakitermelési feladatok mellett a bőséges élők munkakerő-adottságok és az állam által biztosított pénzügyi feltételek kelően megalapozták.

Az 1986-ban bevezetett új gazdaságirányítási rendszer az egyre önállóbb vállalati gazdálkodással szemben már általános követelményként jelölte meg a termékek minőségének javítását. A faipari termékek iránt a minőségi követelmények a keresleti piac ellenére is évről évre növekedtek.

1985. január 1-vel gazdaságirányítási rendszerünk tovább korszerűsödött. A korszerűsítés magas követelményeket állít a termelés hatékonyságának növelésével szemben. E követelmények kielégítésének ismét szerves része a technológiai utasításokban, a szakmai irányelvekben, a szabványokban és a szerződésekben előírt minőségi paraméterek betartása. E követelményekhez szervesen kapcsolódik a szorgalom, a lelkiismeretesség, a pontosság és a szakér-

telem növelése. Ismeretes, hogy a *fatermékek minősége legkönnyebben az új korszerű technika megvalósítása révén javítható, erre minden erőnkkel törekszünk is. Beruházási lehetőségeink azonban szűkösek, ezért egyre fokozottabban előtérbe kerül a technológiai fegyelem és a munkafegyelem szigorú betartása révén elérhető minőségjavítás, a termelési tényezők emberi oldala.* A termékek jobb minőségű gyártását, előállítását rendszerint magasabb árbevétel, felár és nyereség kíséri, aminek ilyen úton történő növelése a gazdálkodók elsődleges érdeke.

A fagazdaság termelési folyamatának több, közgazdaságilag is önálló elkülöníthető szakasza van. A minőségjavítás lehetőségeit célszerű ezért az egyes termelési szakaszokon — *fatermesztés, fakitermelés és fafeldolgozás* — belül vizsgálni.

Tudjuk, hogy a faállomány értékét — a természeti korlátok mellett — alapvetően az erdősítések fafajösszetétele és az állománynevelés szakszerűsége, minősége, vagyis a *fatermesztési folyamatban* az erdész munkája, szakértelme határozza meg. A felszabadulás előtt az erdő sorsát általában a tulajdonos egyéni érdeke döntötte el. Ennek hatására alakultak ki az elsődlegesen tűzifa termelést és vadásztatást szolgáló sarjerdők, melyek minőségi fatermelésre még ma is csak elvétve alkalmasak. 1945-ben az erdők szocialista tulajdonba kerültek és ezzel megteremtődött az előfeltétele annak, hogy fafajösszetételüket tudományos igényességgel és a népgazdaság hosszú távú érdekeinek megfelelően alakítsuk. Természetesen e cél megvalósítása nem ment egyik napról a másikra, nézetek és érdekek ütköztek. E helyen is elismeréssel kell megemlékezni azokról a szakemberekről, akik már az ötvenes évek elején kidolgozták a táji erdőművelés rendszerét, majd továbbfejlesztették azt. Voltak viszont akik a fafajpolitika kialakítását az Országos Tervhivatal erdészeti részlegétől várták, mivel azt csak a népgazdaság távlati faigényének összetételétől tették függővé. Így rövid távon nálunk is — a kor szellemét követve — kialakult a „divatos fafajok” időszaka, a fenyő, a nyár kampányszerű — sok esetben a termőhelyi adottságokat figyelembe nem vevő — telepítése. A kampánymunka hiányosságai hamar ismertté váltak, ezért a szakmai vezetés egyre jelentősebb része sürgette a fafajpolitikának a *termőhelyre* és csakis a termőhelyre történő alapozását. Ennek alapján az ERTI kidolgozta a termőhelyre alapozott célállománytípus rendszerét.

Az erdőterv az egyes célállomány-típusokon belül az adott termőhelyre rendszerint több fafajjal is engedélyezi az erdősítést. A lehetőségek közötti választás a gazdálkodó kizárólagos joga. Szükségszerűen felmerül, hogy a gazdálkodó ezen választást miként tudja — a minőségjavítás szem előtt tartásával — a saját és a népgazdaság számára a legkedvezőbben megoldani. Szakmai körökben nem vitatható, hogy a *fagazdaság vertikumában a minőségjavítás — a fatermesztés folyamatrendszerén belül — a szaporítóanyag-termeléssel kezdődik.* E téren van még bőven tennivalónk a jövő erdei érdekében. Legfontosabb minőségjavító feladatnak tartom, hogy a szaporítóanyag-termelést és szükségletet az erdősítésre váró területekre optimalizáljuk. Sze-rencsénkre, a tíz éven belül kitermelésre előírt erdőrészetek termőhelyi és faállományviszonyai minden gazdálkodó előtt ismertek. Ezen időszak alatt erdősítésre váró területek — erdőrészetek — fafajonkénti szaporítóanyag-szükséglete a számítástechnika, a személyi számítógépek segítségével programozható. Ezzel az igényesebb szakmai munkával megszüntethető lenne a felesleges csemetetermelés és égetés, a nem megfelelő fafajjal történő erdősítés, bővílné a maggal történő felújítás területi arányának növelésével a természetes erdőtípusok állománya. Eredményként könyvelhetnénk el azt is,

hogy objektív alapon csökkennének a vitafelületek a gazdálkodók és az erdőfelügyelőségek között.

Az elmúlt években ugrásszerűen megnőtt a vállalatok költségérzékenysége. Szükséges ezért a mintegy 56—90 eFt/ha költségigényű erdősitéseket, a fatermesztést az eddiginél magasabb *ökológiai és ökonómiai igényességgel végeznünk*. Az igényesebb ökológiai-ökonómiai munka megköveteli a folyamatrendszerben való gondolkodást. Ez azt jelenti, hogy az egyes szakágazatokban — pl. szaporítóanyag-termelésnél — alkalmazható korszerűsítés anyagi és élőmunka kihatásait, a ráfordításokat és hozamokat az egész vertikális folyamaton végig vezetjük. Ilyen megközelítésben más elbírálás alá esik a nemesített szaporítóanyaggal, a burkolt gyökérzetű csemetével történő erdősités gazdaságossága, továbbá az ápoló és nevelővágások, az I—II. termőhelyi osztályokon a „V” fa jelölés költsége és hozama, hisz a jobb minőségű fát végső soron a vertikális szervezet végén elhelyezhető fafeldolgozó iparunk várja türelmetlenül.

A minőség javításának számos lehetősége van még az *erdőhasználat, a fakitermelés* folyamatrendszerében is. A szocialista erdőgazdálkodás az elmúlt négy évtized alatt igen sokat tett és eredményes munkát végzett a jobb minőségű erdők létrehozása, valamint a fa feldolgozása érdekében. A fakitermelés az 1950. évi 3,1 millió m³-ről 1984-re 7,9 millió m³-re nőtt, ezen belül az ipari célú fahasznosítás 331⁰/₀-kal emelkedett. A fakitermelés felfutása, a „tömegtermelés” a gépesítés bevezetését, majd növelését és a szakemberstruktúra jelentős átalakítását tette és teszi szükségessé. A nyersanyagtermeléshez szervezetileg is kapcsolódott a fafeldolgozás, ami a vertikális fagazdasági folyamatrendszeren belül szükségszerű szemléletváltozást és esetenként nem kívánatos arányeltolódást is eredményezett.

Az erdőhasználat folyamatrendszerében a „tömegjellegű” munka során — a kézenfekvő vállalati érdek mellett is — gyakran háttérbe szorul a *használati érték szerinti választékolás, a faanyagvédelem, továbbá az erdőnevelési, erdővédelmi és fakitermelési érdekek összehangolása*. Tudjuk, hogy a fakitermelés az erdőgazdálkodás aratása és döntően itt dől el a fatermesztési folyamatban végzett ráfordítások pénzügyi hozama. A választékolás munkaműveletével a választékoló a vállalat pénztárcáját — még a vertikális szervezeten belül is — döntően befolyásolja. És gondoljuk meg: ezt az „értékalkotó” tevékenységet — amit a valós anyagi érdekeltségre épülő kapitalista gazdaságban mérnök végez — nálunk a legrövidebb szakmai képzési idővel rendelkezők látják el, pedig milyen sokirányú áru- és árismeretre van, illetve lenne itt szükség.

A munka tárgyát nálunk több évtized — netán évszázad — alatt egyre gondosabb munkával és egyre növekvő ráfordítással termeljük meg. Az *erdőhasználat folyamatrendszerében ezért az értéknövelés, a minőségjavítás lehetőségét a választékolásnál keressük és ezt kell először rendbe tennünk*. A választékolás után a rönk jelentős része az erdőn marad és ki van téve az időjárási viszonyoknak, ezért a bütürepedés szinte mindennapos jelenség. Amennyiben az „S” kapcsolás elmarad — a 20—30 cm-es bütürepedések miatt — a fűrészüzemekben csökken a kihozatal, romlik a „készáru” minőségi osztálya és csökken a nyereség. Az erdőhasználatok során gyakran előfordul, hogy a kíméletlen — csak fakitermelési szemléletű — közelítés, anyagmozgatás miatt a lábönálló java fák jelentős része megsérül, ami a károsítók megjelenésével jár, majd minőségi romlást és számottevő értékvesztésedet okoz. Az erdőhasználati folyamatrendszerben sem szabad tehát leragadnunk a szűk „fakitermelő” szemléletnél és anyagi érdekeltségnél. Növekvő ökológiai, öko-

nómiai igényességgel ebben a folyamatrendszerben is a jó termőhelyeken a jó minőségű, méretes fák termesztésére kell figyelmünket fordítani. Az alapvető szemléletváltozásunk mellett természetesen az érdekeltségi viszonyokat helyileg és országosan is ehhez a minőségjavító kívánalomhoz kell igazítanunk.

A fatermesztés és az erdőhasználat legkisebb önálló termelő egysége hosszú ideig az *erdészkerület* volt, felelős kerületvezetővel az élen. A műszaki fejlődés, és a szervezetfejlesztéssel kapcsolatos nézetek ütközése a kerületvezetői státuszt több helyen — mint a technikai fejlődéssel össze nem egyeztethető beosztást — megszüntette. Ennek következtében a legkisebb gazdálkodó egység — ahol a faállomány minőségének alakulása leginkább eldől — felelős vezető, gazda nélkül maradt. Csak — a fakitermelésért, illetve erdőművelésért — felelős szakosított erdésztől nem várható el az általános gazdálkodói felelősség, és ez az erdészeti ágazatvezetőre sem ruházható át. Véleményem szerint a GMK-k, az új bérezési és munkáltatói formák, valamint az erdőállomány megnövekedett minőségjavítása iránti társadalmi igény megköveteli az erdészkerületek vezetésének egyszemélyi felelősségét főerdési státusz létesítésével. Az erdészeti középkaderképzés színvonalának további javításával, a területi igényeket figyelembe vevő képzés beállításával, az anyagi-erkölcsi elismerés sürgős helyretételével közösen kell ezt az égető gondot megoldanunk.

A fa minél jobb minőségben és a minőségnek megfelelő áron történő hasznosítása az erdészeti termelő tevékenység egyik legfontosabb végső célja. A kitermelt fának ma már nagyobb hányada *ipari feldolgozásra* kerül. A minőség javításának még itt is számos lehetősége van. Az alapanyag téren a fa védelmével, az ászokfák alkalmazásával, a rakatok megfelelő kiképzésével és tájolásával gátolhatjuk a minőségi romlást valamint az értékvesztést. A fűrészgépek kihozatala javul, ha a fűrészipari alapanyagot azonos minőségű és méretű rakatokból szállítjuk a csarnokba. A fűrészcsarnokokban a technológiai fegyelem szigorúbb betartása, a jobb anyagelőkészítés, a karbantartás magas színvonalra ígér minőségjavítási és árbevétel növelési lehetőségeket. A készárutéren a természetes szárítás arányának növelése megfelelő rakatképzéssel, anyagmozgatással érhető el, ami minőségjavítást és többletnyereséget eredményez.

Fagazdaságunk az elmúlt 40 év alatt — számokkal bizonyíthatóan — igen elismerésre méltóan fejlődött. Ezt a fejlődést csak úgy tudtuk elérni, hogy az erdészet, a faipar és a fakereskedelem területén dolgozó szakemberek, kutatók, oktatók munkájukat nagy szakmaszeretettel és növekvő igényességgel végezték. Társadalmunknak a következő években az eddiginél még nagyobb szüksége lesz az igényesebb szakmai munkára a komplex ökológiai-ökonómiai szemlélet erősödésére.

Fagazdaságunk dolgozói a növekvő elvárásokat szakmai felkészültségük alapján — megfelelő figyelem és felelősség mellett — minden poszton ki tudják elégíteni. Törekvésüket azonban a gazdálkodás környezetének általános javításával is elő kell segíteni. Ilyen feladat: a keresetszabályozás környezet-höz viszonyított továbbfejlesztése, a vállalati jövedelempozíciók megjavítása, a piachoz rugalmasabban igazodó árrendszer kialakítása, valamint a szakhatósági feladatok korszerűsítése. Már e célt szolgálta 1985. januártól az erdőgazdasági ágazat ipari szabályozó rendszerből agrárszabályozásba sorolása és a termelési adó csökkenése is. Ezekkel az intézkedésekkel az állam a gazdálkodás feltételeit a korábbi évekhez viszonyítva jelentősen javította. Az ágazati irányítás további feladata, hogy a VII. ötéves terv során a gazdálkodás környezete a feladatokkal összehangoltan tovább javuljon.